

Autoreferat

Spis treści:

A. Dane podstawowe

B. Wykształcenie

C. Praca w szkolnictwie wyższym i kwalifikacje ekwiwalentne habilitacji

D. Osiągnięcie naukowe wskazane w postępowaniu habilitacyjnym

E. Opis aktywności naukowej - publikacje

F. Opis aktywności naukowej - konferencje, współpraca naukowa, badania

G. Nagrody

H. Członkostwo w stowarzyszeniach

I. Praca dydaktyczna i popularyzacja wiedzy

A. Dane podstawowe

Imię i nazwisko: Wilhelm Schwendemann

Aktualne zatrudnienie:

- Profesor w Evangelische Hochschule Freiburg (Ewangelicka Szkoła Wyższa we Freiburgu); uzyskanie uprawnień samodzielnego pracownika nauki (1995, opis w pkt. C)
- Dziekan Fachbereich II Theologische Bildungs- und Diakoniewissenschaft (Sekcja II Nauka o Kształceniu Teologicznym i Diakonii).
- Kooperacja naukowa i dydaktyczna z Polską: wieloletnia współpraca z Chrześcijańską Akademią Teologiczną w Warszawie w zakresie pedagogiki religii i teologii ewangelickiej, wzajemne wykłady i projekty dydaktyczne, publikacje w "Roczniku Teologicznym" i "Studiach z Teorii Wychowania".

B. Wykształcenie

Studia:

- 1978-1985 studia w zakresie teologii ewangelickiej, filozofii, orientalistyki (starożytny judaizm) oraz nauk społecznych w Kirchliche Hochschule Bethel, w uniwersytecie w

Zurychu, w ETH w Zurychu oraz w uniwersytecie w Getyndze. W tym czasie odbyłem również krótkie pobyty studyjne w Amsterdamie. W obszarze niemieckojęzycznym jest możliwa realizacja studiów teologicznych i humanistycznych w różnych uczelniach. Podczas studiów w uniwersytecie w Zurychu otrzymałem pracę jako młodszy asystent-student w Instytucie Hermeneutyki na Wydziale Teologii Ewangelickiej (współpracownik prof. W. Mosterta).

- 1985 studia teologiczne zakończone I egzaminem teologicznym / kościelnym. Praca egzaminacyjna u prof. dr hab. Hannelore Erhart "Die logische Funktion des Trinitätssymbols in Calvins Theologie" ["Funkcja logiczna symbolu trynitarnego w teologii Jana Kalwina"].

Inne prace kwalifikacyjne:

- Praca końcowa kwalifikująca do uzyskania uprawnień zawodowych w zakresie orientalistyki (starożytny judaizm) u prof. dr hab. nauk teologicznych Berndta Schallera: "Die Gleichnisse Jesu im Vergleich mit rabbinischen Gleichnissen im Talmud (Pirque Avot)" ["Przypowieści Jezusa w porównaniu z przypowieściami rabinicznymi w Talmudzie (Pirkei Avot)"].

- Praca końcowa kwalifikująca do uzyskania uprawnień zawodowych w zakresie nauk społecznych u prof. dr hab. nauk filozoficznych Ansgara Beckermanna: "Die Bedeutung der Religion in den religionssoziologischen Schriften Max Webers" ["Znaczenie religii w pismach Maxa Webera z socjologii religii"].

Doktorat:

- 1994 r. doktorat z filozofii w Universität Gesamthochschule Kassel (obecnie Uniwersytet Kassel) połączony z uprawnieniami z teologii ewangelickiej napisany pod kierunkiem prof. dr hab. nauk teologicznych Luise Schottroff (Kassel, teologia). Recenzenci: prof. dr hab. nauk teologicznych Hannelore Erhart (Getynga, teologia), prof. dr hab. Wolfdietrich Schmied-Kowarzik (Kassel, filozofia). Temat pracy doktorskiej: "Leib und Seele bei Calvin. Die erkenntnistheoretische und anthropologische Funktion des platonischen Leib-Seele-Dualismus in Calvins Theologie" ["Ciało i dusza u Jana Kalwina. Epistemologiczna i antropologiczna funkcja platońskiego dualizmu ciała i duszy w teologii Jana Kalwina"].

- Publikacja doktoratu: W. Schwendemann, Leib und Seele bei Calvin. Die erkenntnistheoretische und anthropologische Funktion des platonischen Leib-Seele-Dualismus in Calvins Theologie, Calwer Verlag, Stuttgart 1996.

Kwalifikacje kościelne:

- Od 1985, po pierwszym egzaminie teologicznym, wikariat pedagogiczny w Evangelische Landeskirche in Baden [Ewangelickim Krajowym Kościele Badenii] w Pforzheim. Uzyskanie kwalifikacji w zakresie diakonii.
- 1986 drugi egzamin teologiczny, następnie wikariat parafialny w Lahr/Schwarzwald.
- Od 1986 członek teologicznej izby egzaminacyjnej w Ewangelickim Kościele Krajowym Badenii w zakresie filozofii i biblistyki na poziomie pierwszego egzaminu kościelnego.
- 1988-1989 służba duchownego w parafii ewangelickiej Steißlingen-Langenstein (Kirchenbezirk Überlingen-Stockach).
- Od 1989 duchowny w służbie pedagogicznej posiadający prawo nauczania religii ewangelickiej w szkołach każdego typu, filozofii i języka hebrajskiego na wyższym poziomie gimnazjalnym (praca w Wentzinger Gymnasium we Freiburgu); na kursach przygotowania i doskonalenia zawodowego / studiach w zakresie wiedzy o diakonii (Heidelberg) oraz pedagogiki (specjalizacja: dydaktyka medialna; Pädagogische Hochschule Freiburg).

C. Praca w szkolnictwie wyższym i kwalifikacje ekwiwalentne habilitacji:

- 1995 stanowisko profesora w zakresie teologii ewangelickiej, pedagogiki szkolnej i pedagogiki religii w Evangelische Hochschule Freiburg [Ewangelicka Szkoła Wyższa we Freiburgu; wówczas jeszcze jako Evangelische Fachhochschule Freiburg].
- Powołanie na stanowisko profesora zostało dokonane przez Ewangelicki Kościół Krajowy Badenii oraz Ministerstwo Nauki Badenii-Wirtembergii. Powołanie to stanowi ekwiwalencję uprawnień habilitacyjnych i prawo sprawowania opieki naukowej nad doktorantami. Byłem promotorem w 5 przewodach doktorskich. Obecnie sprawuję opiekę naukową w kolejnych 3 przewodach doktorskich (opis w pkt. I).
- Od 1998 prodziekan Sekcji Pedagogiki Religii/Diakonii Parafialnej w Ewangelickiej Szkole Wyższej we Freiburgu.
- Od 2015 dziekan Sekcji II Nauka o Kształceniu Teologicznym i Diakonii w Ewangelickiej Szkole Wyższej we Freiburgu i członek kierownictwa uczelni.
- Od 1996 dodatkowe zadania pedagogiczne w Pädagogische Hochschule Freiburg [Wyższej Szkole Pedagogicznej we Freiburgu] oraz Katholische Hochschule Freiburg [Katolickiej Szkole Wyższej we Freiburgu].

- Od 1999 wykładowca wizytujący teologii ekumenicznej w zakresie teologii ewangelickiej na Wydziale Teologii Katolickiej Albert-Ludwigs-Universität Freiburg [Uniwersytetu Alberta Ludwiga w Freiburgu]. Prawo prowadzenia prac magisterskich i doktorskich we współpracy z pracownikami wydziału.

D. Osiągnięcie naukowe wskazane w postępowaniu habilitacyjnym

Dane podstawowe:

Cykl publikacji (7 rozpraw) zebranych w monografii:

Wilhelm Schwendemann, Reformation und Humanismus. Philipp Melanchton und Johannes Calvin, Peter Lang, Frankfurt am Main 2013 ["Reformacja i humanizm. Filip Melanchton i Jan Kalwin"].

Monografia została wydana w ramach serii: Übergänge. Studien zur Evangelischen und Katholischen Theologie / Religionspädagogik.

Do oceny przedkładam 7 pierwszych rozpraw (s. 1-246).

Rozprawa 8 (s. 247-321) oraz przekład "Psychopannychia" (s. 323-390) stanowią zmodyfikowane wersje fragmentów rozprawy doktorskiej i nie zostają włączone do niniejszego postępowania.

Monografia stanowi zbiór rozpraw poświęconych teologii F. Melanchtona oraz J. Kalwina. Były one przedmiotem moich wystąpień, które następnie zostały opracowane w formie tekstu naukowego i opatrzone bazą bibliograficzną (jest to w pracy odnotowane). Teksty te odzwierciedlają koherentny charakter moich poszukiwań teologicznych. Wszystkie one są spójne tematycznie i są związane z konkretnym zagadnieniem badawczym: rekonstrukcją humanistycznego wymiaru teologii reformacyjnej na przykładzie teologii F. Melanchtona i J. Kalwina. Jako spójna całość zbiór przedkładanych rozpraw został wydany przez Wydawnictwo Peter Lang w ramach serii monografii teologicznych. Dla protestanckiej pedagogiki religii taki projekt ma podstawowe znaczenie. Dostarcza teologicznego uprawomocnienia dla koncepcji kształcenia człowieka.

Kontekst intelektualny:

Większość moich publikacji dotyczy dydaktyki nauczania religii, kształcenia etycznego oraz kształcenia do dialogu międzyreligijnego. Zagadnienia te są częścią badań w zakresie szeroko rozumianej pedagogiki religii (por. pkt. E).

Pedagogika religii w obszarze niemieckojęzycznym jest dyscypliną integralnie związaną z wydziałami teologii ewangelickiej i katolickiej. W tym sensie pedagogika religii jest nie tylko częścią wiedzy stricte pedagogicznej, lecz również subdyscypliną nowoczesnej teologii.

Katedry bądź inne jednostki organizacyjne w zakresie pedagogiki religii istnieją w większości wydziałów teologicznych w Niemczech. Działają także w uniwersytetach i szkołach wyższych, które nie posiadają wydziałów teologicznych, ale kształcą nauczycieli religii, wychowawców i pracowników socjalnych. Taką szkołą jest Ewangelicka Szkoła Wyższa we Freiburgu.

Zasadniczym celem mojej pracy badawczej jest teoretyczne uzasadnienie wychowania religijnego, etycznego oraz pracy socjalnej (diakonijnej) prowadzonych w różnych środowiskach wychowawczych. Teoria wychowania religijnego domaga się jednak filozoficznych i teologicznych uzasadnień. Stąd też moje prace pedagogiczno-religijne uzupełniam badaniami ich teologicznych podstaw.

Pracą dotyczącą teologicznych podstaw odpowiedzialności edukacyjnej i socjalnej Kościoła jest cykl publikacji "Reformation und Humanismus. Philipp Melanchton und Johannes Calvin" ["Reformacja i humanizm. Filip Melanchton i Jan Kalwin"] (2013). Monografia ta nie tylko uzasadnia humanistyczny wymiar teologii reformacyjnej, lecz również stanowi wkład do badania inkluzyjnych elementów na gruncie teologii protestanckiej. W przypadku tradycji reformacyjnej Badonii ma to niezwykle istotne znaczenie.

Niniejszą monografię składam w przewodzie habilitacyjnym realizowanym w Polsce ze względu na wieloletnią współpracę z Chrześcijańską Akademią Teologiczną w Warszawie. Jest to uczelnia, która zdobyła zaufanie środowisk akademickich w Niemczech.

Charakterystyka merytoryczna osiągnięcia naukowego:

Monografia stanowi zbiór rozpraw poświęconych humanistycznemu wymiarowi teologii F. Melanchtona oraz J. Kalwina. F. Melanchton był związany z reformacją wittenberską oraz humanizmem niemieckim, J. Kalwin - z reformacją genewską, humanizmem francuskim oraz hugenotami. Obaj reformatorzy posiadali szerokie wykształcenie filozoficzne, filologiczne oraz teologiczne, i poprzez dokładną analizę filologiczną tekstów biblijnych w językach oryginalnych rozwinęli kluczowe koncepcje ideowe reformacji. Dziedzictwo reformacji

oddziałuje na obywatelskie społeczeństwa współczesnej Europy. Pytanie o jednostkową i społeczną odnowę życia, o zbawienie łączy się bezpośrednio z kwestią pokoju oraz wolności. Jest to zarazem pytanie o istotę kształcenia, i to nie tylko kształcenia religijnego. Moje badania teologii reformacyjnej miały na celu nie tyle modyfikację dotychczasowych koncepcji z zakresu teologii historycznej i dogmatyki okresu reformacji (tutaj mamy do czynienia z tysiącami prac). Ich celem było przede wszystkim odtworzenie humanistycznych aspektów teologii reformacyjnej w kontekście pojmowania człowieka i jego kształcenia. Takie ujęcie jest bezpośrednio związane z moim głównym nurtem badań: protestancką pedagogiką religii.

Prace dotyczące teologii reformacyjnej liczy się w tysiącach! Również materiał źródłowy jest bardzo obszerny (por. chociażby WA - krytyczną edycję pism Lutera czy Corpus Reformatorum). Dlatego moja praca badawcza opierała się z jednej strony na materiałach źródłowych, natomiast z drugiej uwzględniała perspektywę współczesnego pytania dotyczącego humanistycznego wymiaru teologii. Celem naukowym cyklu rozpraw jest uzasadnienie humanistycznych implikacji teologii reformacyjnej na przykładzie analizy wybranych pism F. Melanchtona i J. Kalwina. Konsekwencją realizacji celu badawczego jest dostarczenie teologicznego uzasadnienia sensu religijnego i humanistycznego kształcenia człowieka. W mojej opinii to właśnie ten aspekt pracy stanowi o jej wkładzie do rozwoju teologii (pedagogiki religii) jako dyscypliny naukowej.

Dokonania obu reformatorów odzwierciedlają konflikty o wolność religijną, prawdę teologiczną i nadużycia w Kościele tamtej epoki. Obaj z pasją ścierali się nie tylko z teologią katolicką, lecz również z przekonaniem teologicznymi reprezentowanymi przez inne nurty dysydenckie czasów reformacji. Dla Melanchtona podstawą były przekonania sformułowane przez niego w "Loci Communes rerum theologicarum seu hypotyposes theologicae" (1521) oraz w opracowanym przez niego "Wyznaniu Augsburskim" (Confessio Augustana) z 1530, natomiast dla Kalwina - "Institutio Christianae Religionis" (1536) oraz "Katechizm Genewski" z 1542, który następnie został włączony w zakres hugenockiego wyznania wiary z La Rochelle z 1569.

Teologiczne przekonanie o usprawiedliwieniu człowieka wyłącznie przez Boga determinowało koncepcje obu myślicieli. W rozważaniach pedagogicznych Melanchtona krystalizuje się to, co zasadniczo należy rozumieć pod pojęciem kształcenia z perspektywy protestanckiej. Celem takiego kształcenia jest rozwój osobowości bazujący na zaufaniu do Boga i relacyjności człowieka. Takie kształcenie jest czymś więcej niż nabywanie wymiernej

wiedzy i kompetencji. U Melanchtona kształcenie w pierwszym rzędzie odnosi się samoświadomości człowieka, która zostaje przez Ewangelię zdeterminowana i uwolniona. Kalwin ustanawia teologiczne powiązanie między ludzkim samopoznaniem oraz poznaniem Boga. W jego podstawowym podręczniku dogmatyki chodzi o zdefiniowanie teologii ewangelickiej w perspektywie Ewangelii jako słowa Boga, które zbawia i wyzwala człowieka (emancypacja).

Przedłożone rozprawy wpisują się we współczesną problematykę badań nad dorobkiem Kalwina i Melanchtona. Badania nad dziedzictwem Melanchtona koncentrują się obecnie na trzech obszarach: Melanchton jako ekumenista, analiza korespondencji Melanchtona jako materiału źródłowego, pedagogiczny i diakonijny (socjalny) wymiar dokonań Melanchtona. Moja praca badawcza wpisuje się jednoznacznie w trzecie pole problemowe. To samo dotyczy de facto badań nad dorobkiem Kalwina. Wyznacznikiem tych badań jest pytanie o teologiczne implikacje nauki o usprawiedliwieniu jako formy legitymizacji kształcenia i działalności społecznej. Prace w tym obszarze były już podejmowane w przeszłości. Celem moich badań było wykorzystanie reformacyjnej nauki o usprawiedliwieniu do teologicznego uzasadnienia relacji między usprawiedliwieniem, odnową życia i kształceniem. Opracowanie takiej legitymizacji na bazie analizy materiału źródłowego stanowi - w mojej opinii - dopełnienie dotychczasowych badań w tym zakresie. Legitymizacja ta stanowi zarazem pomost łączący teologię z teorią edukacji religijnej i działalności diakonijnej.

Relacja ta - ujmując to w sposób nowoczesny - odnosi się do społecznej partycypacji człowieka. Idea partycypacji społecznej ma swoje korzenie biblijne. Symbolizują ją pojęcia człowieczeństwa Chrystusa (ciało Chrystusa) i Ducha Świętego jako tego, który wspiera człowieka w jego rozwoju i w realizacji zadań na rzecz odpowiedzialności społecznej. Z dzisiejszej perspektywy implikuje to analizę kluczowych problemów w zakresie wychowania, pomocy socjalnej, etyki medycznej czy etyki działań policji. Innymi słowy, przedstawiony przeze mnie cykl publikacji teologicznych stanowi podstawę moich pozostałych badań. Ich opis jest zawarty w punkcie E.

- Pierwsza rozprawa ("Philipp Melanchthon 1497-1560...") analizuje chrześcijańską samoświadomość w perspektywie wiary żydowskiej. Definiuje podstawowy problemat tożsamości chrześcijańskiej, który polega na wyborze między odcięciem się od judaizmu (wybór nacechowany antysemityzmem) i zaakceptowaniem prawdy Ewangelii. Melanchton odrzuca antyjudaizm. Jego argumentacja jest historyczno-biblijna. Wychodząc od Rz 9-11, twierdzi, że jądro wiary chrześcijańskiej (reformacyjna zasada solus Christus), ma charakter pozytywny. Wiara chrześcijańska nie potrzebuje wykluczającego oddzielenia od judaizmu. W

swoich poglądach Melanchton odwołuje się do Johannes Reuchlina, który był ojcem chrześcijańskiego humanizmu i zarazem uznanym hebraistą i znawcą Talmudu. Według Melanchtona biblijny Izrael stanowi punkt odniesienia zarówno dla współczesnego chrześcijaństwa, jak i dla współczesnego judaizmu. Takie ujęcie może być również istotne w dzisiejszym dialogu chrześcijańsko-żydowskim.

- Druga rozprawa ("Christentum und Humanismus...") jest rekonstrukcją idei kształcenia u Melanchtona. Pojęcie to pojawia się już w "Loci Communes rerum theologicarum seu hypotyposes theologicae" (1521), uznawanym często za pierwszy podręcznik dogmatyki ewangelickiej. Melanchton ujmuje kształcenie człowieka w kontekście uwalniającej relacji z Bogiem. Człowiek jako "bezbożny grzesznik" dzięki łasce Boga zostaje wyzwolony i jednocześnie uzdolniony do relacji z innymi ludźmi. Wolna wola człowieka nie jest w nowoczesnym znaczeniu tego słowa autonomiczna, ale relacyjna. Jeżeli człowiek staje się autonomiczny, niezależny od relacji z innymi i Innym, traci swą wolność. Staje się niezdolny do rozumienia siebie w kategoriach istoty społecznej. Aby uświadomić ten fakt, konieczne jest kształcenie. W tym sensie kształcenie nie jest w pierwszym rzędzie dostarczaniem technicznych kompetencji, lecz wsparciem człowieka w uświadomieniu sobie własnej sytuacji egzystencjalnej. Wychowanie człowieka jako celowe oddziaływanie na wychowanka oraz kształcenie jako de facto autorefleksyjny wysiłek samej jednostki wzajemnie się przenikają. Melanchton uprzedza w ten sposób in nuce teorię pedagogiczną Jana Amosa Komeńskiego. Ten protestancki model uzasadniania edukacji obecny jest również we współczesnej pedagogice. Należałoby tu wymienić np. teorię dydaktyki krytyczno-konstruktywno-komunikacyjnej Wolfganga Klafki. Człowiek wykształcony ma pewność akceptacji (akceptacji bożej w duchu nauki o usprawiedliwieniu). Świadomy tego zostaje uwolniony do miłości bliźniego, która nie może być instrumentalna. "W Ewangelii Bóg przyznaje człowiekowi godność, a prawo wymaga od człowieka, by poprzez kształcenie stał się człowiekiem" (s. 58). Pedagogikę Melanchtona można klasyfikować również jako pedagogikę narracyjną. Odwołuje się ona do narracji biblijnych, które - poprzez konieczność interpretacji i egzystencjalnego zakorzenienia - dają człowiekowi różne opcje działania.

- Trzecia rozprawa ("Die Weisheit wird aus der menschlichen Gesellschaft vertrieben...") rozwija koncepcję kształcenia u Melanchtona. Ukazuje jego rozumienie wychowania w kategoriach kontrpropozycji wobec pedagogiki autorytarnej, zwanej czarną pedagogiką. W analizie teologii reformacyjnej odwołuje się do teorii pedagogicznej Wolfganga Klafki. Swoje wywody prowadzi z perspektywy następujących kategorii teorii wychowania, jak zdolność do samostanowienia, współdecydowania, solidarności, oceny etycznej, oceny

estetycznej, nawiązywania i bycia w relacji, autorefleksji i samokrytyki, formułowania argumentacji politycznej, kształtowania współżycia społecznego, empatii poznawczej i afektywnej czy myślenia usieciowionego. Doświadczenie wiary wyzwała w człowieku potencjały relacji. "Wychowanie w humanistycznym kontekście jest w pierwszym rzędzie wychowaniem do moralności, wyostrzeniem zdolności rozróżniania pomiędzy dobrem a złem. Wychowanie u Melanchtona jest u podstaw wykreowaniem postawy etycznej, człowieczeństwa kwalifikowanego etycznie" (s. 75).

- Czwarta rozprawa ("Melanchton und die Patristik...") jest krytyką fundamentalizmu i fanatyzmu religijnego. Narzędziem metodycznym jest tu wykładnia Pisma Świętego przy pomocy analizy językowej odwołującej się do filozofii Arystotelesa. W tym kontekście można porównać wykładnie Melanchtona, Majmonidesa i Awerroesa. Melanchton przynależy do tradycji chrześcijańskiej w duchu rodzącego się protestantyzmu, Majmonides jest uczonym żydowskim, a Awerroes - muzułmańskim. Dla wszystkich tych myślicieli Arystoteles stanowił ważną instancję filozoficzną i punkt odniesienia. Myśliciele tych łączył zarazem szacunek wobec właściwej dla każdego z nich Księgi Świętej. Wszyscy trzej próbowali ten tekst dokładnie zrozumieć i zinterpretować filologicznie, dotyczy to w równym stopniu hebrajsko-greckiej wykładni Biblii przez Melanchtona i Majmonidesa, jak również arabsko-greckiej wykładni Koranu przez Awerroesa. Wszyscy trzej stają przed filozoficznym problemem tzw. podwójnej prawdy i wszyscy opowiadają się za jedną prawdą duchowo-psychiczną. Dopuszczają jednocześnie różne drogi przybliżania się do tej prawdy. Ten niemal postmodernistyczny punkt widzenia czyni z tych trzech myślicieli prekursorów dialogu czy "trialogu" pomiędzy tzw. religiami abrahamickimi, tj. judaizmem, chrześcijaństwem i islamem. Myśliciele ci podkreślali znaczenie języka jako medium komunikacji religijnej i jednocześnie fakt, że w tym medium przemawia do człowieka Bóg. "Zainteresowanie Melanchtona kieruje się na słowo, które dotyka człowieka, uniewinnia go, jak również w formie teologicznych kategorii Ewangelii/Prawa składa mu obietnicę" (s. 88). Podczas samej wykładni Pisma należy odróżniać od siebie dwie płaszczyzny: płaszczyznę semantyczno-pragmatyczną oraz płaszczyznę teologiczną, która zakłada, że tekst jest tekstem objawienia. Majmonides preferuje *via negativa* teologii (s. 97). Tora jest u niego czymś w rodzaju drogowskazu życiowego: "Ostatecznie Tora jest instytucją pedagogiczną pozwalającą napominać człowieka i wyznaczać kierunek ku doskonałemu poznaniu – sensem i celem Tory jest wspieranie rozwoju osobowości człowieka i zobowiązanie go do zachowywania się etycznie odpowiednio do tego rozwoju, tzn. zgodnie z kryterium rozsądku w ujęciu Tory. Postępowanie właściwe etycznie stanowi jednocześnie taką formę miłości do Boga, jaka jest

dla człowieka możliwa" (s. 99). Melancton i Majmonides są wyraźnie zainteresowani podstawową edukacją etyczną człowieka - założenia ich etyk są ze sobą porównywalne, ponieważ obie zakładają istnienie pewnych referencyjnych ram poznania Boga. Według Awerroesa prawdę absolutną, nawet w odniesieniu do wykładni Pisma, posiada jedynie Bóg. Dopuszczalne są więc mnogie podejścia do wykładni Pisma oraz poznania Boga (s. 111)!

- Piąta rozprawa rozpoczyna analizy poświęcone humanistycznym aspektom teologii J. Kalwina ("Johannes Calvin - Minister verbi divini..."). Z perspektywy społeczno-historycznej przywracam właściwe miejsce temu, co w tradycyjnych badaniach nad Kalwinem często było pomijane. Prawdopodobnie najciekawszy z dzisiejszej perspektywy był spór o wolność sumienia i religii, jaki Kalwin prowadził z S. Castellio. Argumenty Castellio uświadamiają nam - z perspektywy praw człowieka - znaczenie pozytywnej formy wolności religijnej. Właśnie dlatego późniejsze ukształtowanie się specyficznego nakazu tolerancji religijnej w epoce wojen religijnych XVII w. jest istotne również w dzisiejszej dyskusji (s. 143nn). Moja rozprawa stanowi próbę zrozumienia stanowiska Kalwina, nie przyjmując jednocześnie całej jego argumentacji. Również w tym przypadku obowiązuje zasada, że: "Ewangelia działa jako zbawcza siła przeciwstawiająca się poznaniu ludzkiemu opartemu na rozumie. Bez Bożego działania człowiek pozostaje oddalony od Boga, jest zdezorientowany i nie jest w stanie osiągnąć takiego poznania samego siebie, które nie byłoby kłamstwem" (s. 149). Wszystkie dziedziny życia należy oceniać z perspektywy jakości relacji z Bogiem (s. 163). Kalwin przypomina o tym, "że wolność, sprawiedliwość i zdolność do bycia we wspólnocie ma początek w przyjęciu Ewangelii" (s. 163).

Szósta rozprawa ("Calvin und das Judentum ...") jest poświęcona stosunkowi Kalwina do judaizmu. Jest to zapis wykładu, który wygłosiłem z okazji rocznicy Nocy Kryształowej w dniu 9 listopada 2009 r. na Uniwersytecie we Freiburgu. Kalwin na gruncie własnej lektury Biblii formułuje nowe rozumienie stosunku do judaizmu epoki biblijnej i postbiblijnej, co odróżnia go od irenicznej postawy Melanctona. W argumentacji Kalwina należy rozróżnić pojęcie Izraela w znaczeniu duchowo-biblijnym i Izraela w znaczeniu współczesnym (według ciała), przy czym pierwsze ujęcie jest nacechowane pozytywnie, drugie - negatywnie (s. 182). W tym miejscu należy podkreślić, że Kalwin interesował się głównie judaizmem biblijnym, natomiast judaizm współczesny - również na skutek braku kontaktu i znajomości - był przezeń raczej marginalizowany. Z dzisiejszej perspektywy w postawie Kalwina ważne jest przekonanie, że dobra relacja z judaizmem musi zakładać lekturę Biblii hebrajskiej, zapoznanie się z żydowskimi tradycjami interpretacji Biblii oraz konfrontację z nimi.

Oznacza to lekturę Pisma Świętego z perspektywy obu tradycji: judaizmu i chrześcijaństwa (s. 191).

Siódma rozprawa ("Verachte alle Menschengunst und Erdengüter...") podejmuje jedno z zagadnień poruszonych przeze mnie w rozprawie doktorskiej. Czyni to jednak w nowy sposób. Krytycznie analizuje antropologię Kalwina odwołującą się do platońskiego dualizmu ciała i duszy. Zagadnienie to pojawia się także we współczesnym dyskursie medyczo-etycznym czy w nurtach filozofii i antropologii kulturowej zajmujących się teorią ciała / cielesności. W kilku publikacjach z zakresu etyki medycznej wskazywałem na problem dualistycznej interpretacji ciała. Według M. Foucaulta w koncepcji ciała ujawniają się dyspozycje dotyczące podziału władzy. Koncepcja dualistyczna jest przeciwstawiana biblijnemu obrazowi człowieka. Punktem wyjścia rozprawy jest analiza komentarza Kalwina do Księgi Rodzaju (1554). Teologia Kalwina, podkreślająca autonomię, suwerenność i transcendencję Boga, a zarazem deprecjonująca możliwości człowieka, implikuje określone konsekwencje etyczne. Konsekwencje te odnoszą się np. do hierarchicznej koncepcji małżeństwa. We współczesnej etyce medycznej ściśle zastosowanie teorii dualizmu ciała i duszy również prowadzi do koncepcji hierarchicznych, które traktują np. mózg jako narząd o centralnym znaczeniu ("kryterium śmierci mózgu"). W mojej pracy "Ethik für das Leben" (Band III - Sterbehilfe) naświetliłem problem, który w aktualnej dyskusji o eutanazji może szybko doprowadzić do podejścia utylitarnego. Z drugiej strony - i jest to osiągnięcie platonizmu Kalwina - w jego teologii platonizm służy przede wszystkim jako narzędzie analizy ideologii religijnych i politycznych (s. 225).

Powyższe kwestie zostały rozwinięte w rozdziale ósmym ("Die Wachsamkeit der Seele ...") oraz w dołączonym tekście źródłowym - autorskim przekładzie z łaciny na język niemiecki rozprawy Kalwina "Psychopannychia" ("Czuwanie dusz"). W piśmie tym Kalwin analizuje egzystencjalny problem tamtych czasów, a mianowicie los zmarłych pomiędzy śmiercią a sądem ostatecznym. W rozprawie omawiam teologiczne, polityczne i społeczne konteksty tego problemu w odniesieniu do pierwszego wydania "Institutio". Rozdział ósmy i przekład tekstu źródłowego stanowią fragment mojej rozprawy doktorskiej. Do niniejszej monografii zostały włączone z przyczyn merytorycznych. Stanowią dopełnienie wcześniejszych analiz. Część ta zostaje wyłączona z postępowania habilitacyjnego!!!!

E. Opis aktywności naukowej - publikacje

Charakterystyka ogólna aktywności naukowej:

W procedurze habilitacyjnej, oprócz rozpraw zamieszczonych w monografii "Reformation und Humanismus", przedstawiam 3 monografie współautorskie bądź współredagowane przez mnie, 23 artykuły autorskie, 20 artykułów współautorskich oraz 11 pozycji praktycznych (wykaz jako załączniku). W omawianiu dokonań będę wykorzystywał następujące skróty z podaniem numeru pozycji na liście (A - artykuł, WA - artykuł współautorski, MR - monografia redagowana, MP - materiał praktyczny). Nie podaję indeksu cytowań H-Index. W odrębnym dokumencie zamieszczam natomiast cytowania według Google Scholar (wykaz jako załącznik).

Przedstawione pozycje bibliograficzne obrazują moją działalność naukową, zwłaszcza w zakresie pedagogiki religii. Chciałbym jednak nadmienić, że po uzyskaniu stopnia naukowego doktora łącznie wydałem jako współredaktor bądź współautor 23 książki naukowe (m.in. w ramach serii publikowanej przez ewangeliczne szkoły wyższe "Evangelische Hochschulperspektiven"), ponad 100 artykułów w periodykach naukowych, ponad 100 artykułów zamieszczonych w książkach i ponad 100 recenzji. Istotną częścią mojego dorobku jest publikacja ponad 30 pozycji zawierających materiały dydaktyczne.

Główne obszary badań:

- 1) teologiczne podstawy protestanckiej pedagogiki religii;
- 2) pedagogika religii - teoria wychowania religijnego oraz empiryczne badania edukacji religijnej;
- 3) teoria edukacji religijnej ze szczególnym uwzględnieniem dialogu chrześcijańsko-żydowskiego;
- 4) pedagogika praw człowieka, etyka zawodowa i edukacja o Holokauście.

1) Obszar badawczy: teologiczne podstawy protestanckiej pedagogiki religii

Cztery obszary moich badań w zakresie szeroko rozumianej pedagogiki religii są zakorzenione w teologii. Na podstawie analizy teologii reformacyjnej zrekonstruowałem jej aspekty humanistyczne. Rekonstrukcja ta jest decydująca dla zrozumienia człowieka jako podmiotu kształcenia i podmiotu religijnego.

- Przykład: "War Noah ein frommer Mann?" (2017, 1A). Na podstawie komentarza biblijnego średniowiecznego uczonego żydowskiego Rasziego (Raschi) dokonałem kontekstualizacji przekładów wybranych tekstów biblijnych dokonanych przez Lutera. Kontekstualizacja ta umożliwiła mi sformułowanie wniosków pedagogicznych.

- Przykład: "Wir sind zum wechselseitigen Gespräch geboren" (2016, 7A). W rozprawie analizuję dokonania F. Melanchtona i J. Kalwina z perspektywy filozofii dialogu M. Bubera z uwzględnieniem teorii kapitału językowego i kulturowego P. Bourdieu. W rozprawie polemizuję z teorią Melanchtona w odniesieniu do edukacji formalnej, zaś z teorią Kalwina w dziedzinie nieformalnej edukacji w zakresie etyki pokoju. Kluczowe kwalifikacje, o których pisze Melanchton, są de facto analogiczne wobec kompetencji edukacyjnych w ujęciu współczesnej pedagogiki humanistycznej (np. W. Klafki). W rozprawach "Wie man lernen und studieren soll" i "Über die Leiden der Lehrer" Melanchton porusza zagadnienie dialogicznych relacji pomiędzy nauczycielem i uczniem. "Zadanie nauczyciela polega na tym, by uzdolnić człowieka do prawdziwego człowieczeństwa i cnoty - nie wyszkolić, ale uzdolnić" (s. 116). U Kalwina teoria pedagogiki dialogu jest zakotwiczona w rzeczywistości Ducha Świętego. Dwoistość doświadczenia życia we wspólnocie i jednocześnie bycia wybranym, powołanym przez Boga jest dla Kalwina podstawą etyki pokoju.

- Przykład: "Reformacja, w poszukiwaniu tego, co istotne" (2016, 4A). 31 października 2016 w Kościołach ewangelickich rozpoczął się rok obchodów 500-lecia reformacji. W artykule, rekonstruuje podstawowe wyznaczniki teologii reformacyjnej. Artykuł ma charakter syntezy i wydobywa najważniejsze kwestie teologiczne, które stanowią także o istocie współczesnej tożsamości protestanckiej.

2) Obszar badawczy: pedagogika religii - teoria wychowania religijnego oraz empiryczne badania edukacji religijnej

We współczesnej kulturze postmodernizmu podmiot jest rozpięty pomiędzy odpowiedzialnością za własną religijność, edukację oraz etyczne działanie. Ujęcie takie stanowi wyzwanie dla pedagogiki religii. Odpowiedzią na to wyzwanie są moje badania w zakresie teoretycznych podstaw kształcenia religijnego. Wyzwanie to implikuje również ważne pytania wobec praktyki dydaktycznej. W kontekście mojego zaangażowania w praktykę edukacyjną zaowocowało to jakościowo-empirycznymi badaniami edukacyjnymi.

- Przykład: "Was glauben Jugendliche..." (2012, 6A). W pracy tej przedstawiam wyniki badań empirycznych na temat wyobrażeń młodzieży i młodych dorosłych uczęszczających do 11 klasy gimnazjum (wyższy poziom sekundarny) na temat zbawienia przeprowadzone na podstawie 80 wywiadów. W interpretacji wykorzystuję 3 hermeneutyczne kategorie: "zbawienie od", "zbawienie do" i "zbawienie od i do". Ostatnia, dialektyczna forma odnajduje się również w reformacyjnych podstawowych wypowiedziach na ten temat i może stać się

atrakcyjna dla teorii i praktyki edukacji religijnej. Stanowi ona punkt styczności między teologią reformacyjną a współczesną "teologią uczniów".

- Przykład: "Systematyczne planowanie w edukacji ukierunkowanej na kompetencje ..." (2016, 5A). Artykuł stanowi głos w najnowszej dyskusji dydaktycznej dotyczącej kategorii kompetencji jako formy opisu i empirycznej operacjonalizacji procesu nauczania. Ukazuje on strukturę planowania procesu dydaktycznego. Z drugiej strony, bazując na pedagogicznoreligijnej koncepcji kształcenia, ma charakter polemiczny wobec współczesnej polityki oświatowej.

Badania z zakresu teorii wychowania religijnego są bezpośrednio powiązane z badaniami w kolejnych obszarach: teorii edukacji międzyreligijnej i dialogu chrześcijańsko-żydowskiego oraz pedagogiki praw człowieka i edukacji o Holokauście. Ich konsekwencją jest również opracowanie materiałów praktycznych do nauczania i wychowania religijnego (por. 1-13MP).

3. Obszar badawczy: teoria edukacji religijnej ze szczególnym uwzględnieniem dialogu chrześcijańsko-żydowskiego

Dialog chrześcijańsko-żydowski stanowi bardzo istotny element mojego zaangażowania naukowego i praktycznego.

- Przykład: "50 Jahre Buber-Rosenzweig-Bibelübersetzung - »Dem Verlorenen forsche ich nach, das Abgesprengte hole ich zurück, das Gebrochene verbinde ich, ich stärke das Kranke, aber das feiste. Das Überstarke vertilge ich, ich weide sie, wie es recht ist", zamieszczony w drugim tomie "Martin Buber Studien" (2016, 2A). Teksty odwołuje się do Biblii hebrajskiej oraz jej tłumaczenia na język niemiecki autorstwa Bubera i Rosenzweiga. Mottem rozprawy jest cytata biblijny pochodzący z Księgi Ezechiela (Ez 34). Przedstawiam w niej kontekst powstania przekładu Bubera i Rosenzweiga. Język hebrajski jako semicki zasadniczo różni się od języków europejskich. W procesie tłumaczenia muszą wyłonić się elementarne problemy. Buber i Rosenzweig chcieli dokonać rewizji tłumaczenia Lutera - to przedsięwzięcie się jednak nie powiodło. Postanowili wybrać nowy rodzaj tłumaczenia na język niemiecki, tzn. stworzyć przekład odpowiadający hebrajskiemu rytmowi mowy. Tłumaczenie to zmusza czytelnika, by najpierw słowo po słowie powtórzyć w mowie i myślach słowa tekstu, a w ten sposób uczynić go zrozumiałym. Chrześcijańscy odbiorcy zostają zmuszeni do przemyślenia żydowskich korzeni chrześcijaństwa, ponieważ dla Bubera Jezus jest ucieleśnieniem pobożnego Żyda, co czyni z historycznej postaci Jezusa element łączący judaizm i chrześcijaństwo (s. 55). Dla Bubera wydarzenie słowa - mówiony język biblijny, objawienie łączą się z boskim TY, które dotyczy biblijnego Izraela, ale również chrześcijan. Prawdziwy

przekład dokonuje się w relacji pomiędzy Ja i Ty (s. 57). "Przesłanie pozostaje otwarte wobec słuchającego człowieka" - dla Bubera jest to fundamentalna charakterystyka postawy dialogu. Ujęcie takie stanowi pomost między Buberem a Lutrem i jego teologią słowa. Określa również wydarzenie, które stanowi o istocie kształcenia religijnego.

- Przykład: "Bilder von Gut und Böse am Beispiel von Gen 4, 1-16" (2016, 3A). M. Buber w wykładni biblijnej historii Kaina i Abla Buber przedstawia dramatyzm zdarzeń w formie poetyckiej kondensacji. Moja wykładnia opiera się na krytyce społeczno-historycznej i umieszcza narrację biblijną w kontekście tzw. "prahistorii". Historia opisana w Księdze Rodzaju ma charakter "prahistoriczny", ponieważ egzystencjalnie może dotyczyć każdego człowieka. Z perspektywy, z której Buber patrzy na tekst, opcje Dobra i Zła nie są sobie diametralnie przeciwstawne, ale stanowią dwa zasadniczo różne obszary ludzkiej rzeczywistości. Złem jest to, co niszczy relację człowieka z Bogiem i ma stosowne oddziaływanie. Jeżeli chodzi o podstawową strukturę człowieka, Buber twierdzi, że Dobro musiałoby być czynione całą istotą, natomiast Zło polegałoby na obstawaniu przy braku relacji. Relacyjny charakter myśli Bubera może stanowić teoretyczną podstawę edukacji religijnej.

- Przykład: "Religiöse Bildung - eine Brücke für den interreligiösen Dialog. Reflexionen anlässlich des 50. Todestages Martin Bubers" (2016, 5A). Rozprawa odwołuje się do filozofii i pedagogiki dialogu. Edukacja religijna w perspektywie teologicznej zakłada istnienie dialogicznej relacji. W odniesieniu do edukacji religijnej relacyjność nie odsłania tajemnicy Boga. Kształcenie religijne jest przede wszystkim procesem subiektywnego samokształcenia związanym z doświadczeniem usprawiedliwienia. Dlatego istoty kształcenia nie można zredukować do procesu nabywania wiedzy i technicznych kompetencji. "Pod pojęciem edukacji można zatem rozumieć proces przekazywania zachodzący pomiędzy Ja osoby oraz Drugim; w tradycji religijnej dochodzi do tego również proces relacji pomiędzy ludzkim Ja a Bogiem. Zasadniczy charakter tego procesu przekazywania kryje się w rozumieniu Innego oraz własnego Ja" (s. 56). Na przykładzie praktyki wolnego żydowskiego domu oświatowego we Frankfurcie nad Menem ukazuję szczególną charakter relacji pedagogicznej, którą przede wszystkim należy uznać za symetryczny, a nie hierarchiczny stosunek pomiędzy nauczycielami i uczniami.

- Przykład: redakcja czasopisma (wspólnie z R. Boschki) poświęconego dialogowi chrześcijańsko-żydowskiemu "Zeitschrift für christlich-jüdische Begegnung im Kontext". Pierwszy, podwójny tom ukazał się w sierpniu 2017 (por. 1A).

4) Obszar badawczy: pedagogika praw człowieka, etyka zawodowa i edukacja o Holokauście

Najmłodszym "dzieckiem" empirycznym w tym obszarze działalności badawczej są badania rzeczywistości zawodowej policji oraz etyki policji w Badenii-Wirtembergii.

- Przykład: "Unterwegs in den Wirklichkeiten der Polizei (t. 1, 2015, 4MR; t. 2, 2017, 1MR).

Od 2011 byłem kierownikiem projektu badawczego, finansowanego ze środków zewnętrznych, dotyczącego etyki zawodowej policji. Zespół badawczy liczył 25 osób. Efektem tego projektu są dwa tomy prac zbiorowych (trzeci w przygotowaniu). Celem projektu była analiza profesjonalno-etycznych standardów pracy policji w Badenii-Wirtembergii w kontekście codziennych i praktycznych sytuacji. Szczególne znaczenie przypisaliśmy sytuacjom związanych z przemocą i stosowaniem przez policjantów środków bezpośredniego przymusu. Opracowaliśmy wytyczne dotyczące etyki w pracy policji "Gewalt und Aggression" (2017, 1MP). Monografie stanowią obraz nie tylko pracy, lecz również konfliktów i wyzwań etycznych policjantów jako grupy zawodowej o szczególnej roli społecznej. Książki przedstawiają wyniki obszernych badań ilościowych i jakościowych. Rozwijają również koncepcję kompetencji etycznych i międzykulturowych. W 2018 zostanie wydany tom 3, w którym analizujemy wyniki badań ilościowych dotyczących międzyreligijnych i międzykulturowych kompetencji policji (N = ca. 5000).

Poszerzeniem badań dotyczących etyki zawodowej policji są badania dotyczące kształcenia dorosłych.

- Przykład: "Dass sie dann auch weiterkommen. Anspruch und Wirklichkeit der Aufsuchender Weiterbildungsarbeit" (2017, 3MR). Taki kierunek reprezentują badania realizowane na zlecenie ministerstwa kultury Badenii-Wirtembergii i Kościelnej Grupy Roboczej ds.

Kształcenia Dorosłych (wspólnie z B. Goetz i K. Lammer). Studium to odwołuje się w warstwie teoretycznej do koncepcji partycypacji Melanchtona, którą aplikujemy do kwestii edukacyjnych. Kształcenie nie może kończyć się w momencie uzyskania świadectwa ukończenia szkoły bądź studiów. Kształcenie jest procesem obejmującym całe życie człowieka. Z tej perspektywy pedagogika religii nie może koncentrować się jedynie na instytucjonalnych formach kształcenia, lecz musi analizować również jego nieformalne aspekty. W pracy są zawarte liczne odniesienia do tradycji reformacyjnej, która dowartościowała kształcenie w kontekście życia codziennego i całego życia człowieka.

Przed kilkunastoma laty byłem współzałożycielem Freiburskiego Instytutu Pedagogiki Praw Człowieka [Freiburger Institut für Menschenrechtspädagogik]. Jest to uniwersyteckie centrum badań nad prawami człowieka, nazizmem i Holokaustem. Dzięki działalności instytutu przeprowadzono wiele badań empirycznych finansowanych ze środków zewnętrznych, tu również powstawały prace doktorskie, po części pod moim kierunkiem. Niedawno zadania instytutu zostały poszerzone o pedagogikę pokoju i prawa dziecka.

- Przykład: "Kinderrechte aus pädagogischer Perspektive" (2012, 14A).

Badania w zakresie praw człowieka to również problem pedagogicznego opracowania nazizmu i Holokaustu. Praca nad Holokaustem poprowadziła mnie z powrotem ku orientalistyce. W ten sposób ważny stał się dla mnie dialog żydowsko-chrześcijański, a w konsekwencji również chrześcijańsko-muzułmański. Od 2017 r. będę współwydawcą historycznego czasopisma "Freiburger Rundbrief". Zmieni ono tytuł na: "Zeitschrift für christlich-jüdische Begegnung im Kontext".

- Przykład: "Perspektiven des Gedenkens an Opfer und Widerstand im Nationalsozialismus" (2015, 8A). Artykuł jest wprowadzeniem do kulturowej i pedagogicznej teorii pamięci i do pracy z pamięcią w edukacji religijnej. Jego przedmiotem jest pamięć o zbrodniach nazizmu. Kwestią tą zająłem się w ramach projektu dotyczącego pedagogiki miejsc pamięci: "Jugendliche fahren nach Auschwitz". Przedstawiam różne perspektywy patrzenia na pracę z miejscami pamięci z perspektywy historycznej, społecznej, religijnej i pedagogicznej oraz charakteryzuję naukę przez pamięć (niem. Erinnerungslernen). Z tej perspektywy rozwijam koncepcję empatii kognitywnej.

- Przykład: "Jugendliche besuchen und sehen Auschwitz" (2014, 9A). Nazistowska ideologia stworzyła perfidny system tzw. pamięciobójstwa (niem. Mnemozid). Dotyczył on wymazania, zabicia pamięci o żydowskiej religii i kulturze. W tym punkcie rozpoczyna się projekt badawczy dotyczący empatii kognitywnej. Projektem byli objęci uczestnicy organizowanych od 20 lat wyjazdów do Auschwitz ("Für die Zukunft lernen"). Badania dotyczyły doświadczeń i wspomnień z tych wyjazdów. Istotną rolę odgrywały przede wszystkim tzw. emocje refleksyjne. Projekt pokazał, że jeżeli zachowane zostają określone parametry emocjonalnego i kognitywnego uczenia się, to doświadczenie miejsca pamięci może prowadzić do edukacyjnej zmiany u uczniów. Może sprzyjać wyczuleniu na antysemityzm, rasizm i postawy mizantropijne.

Efektom badań dotyczących praw człowieka było podjęcie problemów etyki medycznej dotyczących eutanazji i pomocy terminalnej (2017, 7MR).

- Example: "Sterbehilfe und medizinisch assistierter Suizid" (2017, 2MR). W pracy tej, która sytuuje się na pograniczu teorii i praktyki, zostały przedyskutowane etyczne podstawy etyki medycznej w kontekście sytuacji terminalnych. Książka ta zawiera również propozycje dydaktyzacji, transferu edukacyjnego poszczególnych treści. Została ona dopuszczona jako pomoc szkolna we wszystkich krajach związkowych Niemiec.

F. Opis aktywności naukowej - konferencje, współpraca naukowa, badania

Konferencje:

Regularnie biorę udział w dorocznych konferencjach naukowych organizowanych przez stowarzyszenia: 1) Martin Buber Gesellschaft, 2) Gesellschaft für Religionspädagogik oraz 3) Gesellschaft für wissenschaftliche Religionspädagogik. Biorę również udział w projekcie "Für die Zukunft lernen". Ponadto jestem zapraszany na konferencje naukowe dotyczące teologii dziecięcej i młodzieżowej (szczegółowy wykaz jako załącznik).

Współpraca naukowa:

Jako nauczyciel akademicki i dziekan w Ewangelickiej Szkole Wyższej we Freiburgu współpracuję z następującymi uczelniami wyższymi: Universität Freiburg, Pädagogische Hochschule Freiburg, Katholische Hochschule Freiburg, Kirchlich-Pädagogische Hochschule Wien, Islamisch-Religionspädagogische Akademie Wien, (State University New York). Od wielu lat szczególną rolę odgrywa współpraca z Chrześcijańską Akademią Teologiczną w Warszawie (ChAT). Jej wsparciem były programy europejskie (np. Erasmus). W 2016 r. Senaty obu uczelni podjęły uchwały dotyczące bezpośredniej umowy o partnerstwie.

Wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego został złożony w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (CHAT), aby jeszcze wyraźniej pogłębić pielęgnowaną od lat intensywną partnerską więź naukową pomiędzy CHAT a Ewangelicką Szkołą Wyższą (EHF) we Freiburgu. Obie uczelnie dążą do tego, aby wzajemne relacje były czymś więcej, aniżeli realizacją zadań w zakresie mobilności wykładowców i studentów. Bliższa współpraca pomiędzy obiema uczelniami może być też postrzegana jako znak polsko-niemieckiej współpracy, pojednania i wzajemnego zaufania. Kwestie teologiczne i pedagogiczne są bezpośrednio związane z odpowiedzialnością społeczną. W ramach współpracy z ChAT uczestniczyłem w 2017 w Międzynarodowym Kongresie Religioznawczym w Toruniu, gdzie wygłosiłem referat dotyczący wewnątrzprotestanckich kontrowersji i współczesnego odczytania nauki o usprawiedliwieniu.

Projekty badawcze:

W Ewangelickiej Szkole Wyższej we Freiburgu zrealizowałem pięć projektów badawczych finansowanych ze środków zewnętrznych. W projektach tych uczestniczą studenci, którzy w ich ramach realizują swoje prace magisterskie.

- Etyka zawodowa policji. Efektem badań w tym zakresie są książki wymienione w pkt. E (2015, 4MR; 2017, 1MR). W ramach projektu przeprowadzono dwa duże badania dotyczące kompetencji międzykulturowej policjantek i policjantów. Projekt miał charakter naukowy. Jego wyniki mają również konsekwencje praktyczne dotyczące organizacji kursów z zakresu etyki zawodowej policji. Służą również jako pomoc w opracowaniu podręczników dydaktycznych dla szkół: "Przemoc i agresja", "Tożsamość i postrzeganie", "Migracja i godność ludzka" (w opracowaniu).

- Edukacja o Holokauście po i poza Auschwitz. W ramach projektu przeprowadzono 30 wywiadów z przyszłymi nauczycielami religii ewangelickiej skupiających się na kwestii świadomości historycznej oraz jej następstw dla edukacji. Projekt ten jest projektem częściowym, realizowanym w ramach projektu badawczego REMEMBER prowadzonego przez uniwersytety w Tybindze (koordynator R. Boschki), Zurychu, Wiedniu, Kościelno-Pedagogiczną Szkołę Wyższą w Wiedniu oraz Ewangelicką Szkołę Wyższą we Freiburgu. Wyniki badań z Freiburga zostały przedstawione w lutym 2017 r. podczas sympozjum w Tybindze.

- Etyka zawodowa w pielęgniarstwie i opiece geriatrycznej. W ramach projektu badano uczniów szkół pielęgniarstwa i opieki geriatrycznej oraz pracowników w tym zawodzie po 10 i 20 latach pracy. Celem badania jest opracowanie programu i standaryzacja nauki etyki zawodowej. Materiały praktyczne zostały przedstawione w serii wydawniczej, której jestem współautorem "Ethik für das Leben" (t. 1-3; t. 4: "Ethik für das Leben - Umgang mit dem medizinisch assistierten Suizid" w druku).

- Rozumienie zawodu nauczyciela religii w szkołach zawodowych. Badanie skupia się na pytaniach o samoświadomość nauczycieli oraz pojmowanie własnej roli teologicznej i pedagogicznej. Wyniki projektu zostały zaprezentowane z okazji dorocznej konferencji Stowarzyszenia Pedagogiki Religii (Gesellschaft für Religionspädagogik) w Villigst (2017).

- Motywacja wolontariuszy i pracowników Johanniterunfallhilfe. Zleceniodawcą badania był oddział Johanniterunfallhilfe w Badenii-Wirtembergii z siedzibą w Stuttgarcie. Badanie

dotyczyło nie tylko rekonstrukcji typów motywacji do działań pomocowych, lecz również ich duchowego uzasadnienia. Wyniki zostały zaprezentowane zleceniodawcy w Stuttgarcie (2017).

G. Nagrody

1999 - Krajowa Nagroda Pedagogiczna Ministra Nauki, Badań i Sztuki Badenii Wirtembergii wraz z dotacją w wysokości 10 000 DM.

H. Członkostwo w stowarzyszeniach

- Deutsche Comenius Gesellschaft,
- Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaft,
- Martin Buber Gesellschaft, przewodniczący Sekcji Teologii i Religioznawstwa,
- Für die Zukunft lernen,
- Freiburger Rundbrief, członek zarządu towarzystwa "Zeitschrift für christlich-jüdische Begegnung im Kontext"
- Gesellschaft für Christlich-Jüdische Zusammenarbeit /Deutscher Koordinierungsrat,
- Gesellschaft für Religionspädagogik,
- Gesellschaft für wissenschaftliche Religionspädagogik,
- Internationaler Verband Evangelischer Erzieher,
- Verein für Reformationsgeschichte.

I. Praca dydaktyczna oraz popularyzacja wiedzy naukowej

Moja praca dydaktyczna obejmuje aktualnie nauczanie następujących przedmiotów i modułów w Ewangelickiej Szkole Wyższej we Freiburgu z zakresu biblistyki Starego Testamentu, relacji między chrześcijaństwem a judaizmem i islamem, pedagogiki religii, zwłaszcza w zakresie teorii dydaktyki religii w szkole, nauczania etyki w szkole, pedagogiki ogólnej, pedagogiki szkolnej i pedagogiki praw człowieka.

Dodatkowo realizuję dydaktykę w ramach modułu ekumenicznego w Wydziale Teologicznym na Uniwersytecie w Freiburgu. Prowadzę tam przedmioty z zakresu teologii ekumenicznej oraz teologii reformacyjnej.

Istnieją również projekty współpracy z Katolicką Szkołą Wyższą we Freiburgu (Katholische Hochschule Freiburg) oraz Kościelno-Pedagogiczną Szkołą Wyższą (Kirchlich-Pädagogische Hochschule) w Wiedniu/Krems w zakresie pedagogiki praw człowieka i pedagogiki religii.

Poza tym jestem nauczycielem religii ewangelickiej na poziomie wyższym sekundarnym w jednym z gimnazjów humanistycznych we Freiburgu.

W trakcie pracy akademickiej byłem kierownikiem ok. 400 prac licencjackich, magisterskich i dyplomowych.

Od 16 lat Uniwersytet w Hildesheim oraz Ewangelicka Szkoła Wyższa we Freiburgu mają umowę w sprawie uzyskiwania stopnia naukowego doktora. Istnieje specjalna komisja doktorska, której jestem członkiem. W tym trybie byłem promotorem w dwóch przewodach doktorskich (dr Jürgen Rausch; dr Frederic Vobbe). Kolejny przewód doktorski jest w trakcie realizacji. Byłem również promotorem w przewodach doktorskich na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie (dr Silke Trillhaas) i w Wyższej Szkole Pedagogicznej we Freiburgu (dr Georg Wagensommer). W 2017 rozpoczął się kolejny przewód doktorski (T. Ziegler, Uniwersytet Bonn). Porozumienie w zakresie przeprowadzania przewodów doktorskich istnieje również pomiędzy Uniwersytetem Alberta Ludwiga we Freiburgu oraz obiema kościelnymi szkołami wyższymi we Freiburgu. W ramach Kolegium Doktoranckiego Pedagogiki Praw Człowieka sprawuję opiekę nad kolejnym doktorantem.

W Kościele Ewangelickim Badenii jestem członkiem Teologicznej Izby Egzaminacyjnej i co roku regularnie prowadzę pierwszy i drugi egzamin kościelny.

Jako profesor kościelnej uczelni wyższej prowadzę kursy doskonalenia zawodowego nauczycieli religii. Prowadzę również zajęcia w ramach ewangelickiego kształcenia dorosłych prowadzonego przez krajowy Kościół Badenii.

Realizacja projektu badawczego dotyczącego etyki zawodowej policji dała mi możliwość prowadzenia zajęć w Wyższej Szkole Policji (Polizeihochnschule) kraju związkowego Badenia-Wirtembergia.

